

INTERKULTUREL KOMMUNIKATION - BEGREBER OG METODER

af

Gitte Rasmussen

The paper introduces the reader to three different approaches to the study of what is commonly called 'intercultural communication': a) intercultural competence, as based on the functionalistic traditions within anthropology and sociology; b) the ethnographic approach, based on the hermeneutic tradition within anthropology represented by Clifford Geertz and John L. Gumperz; c) ethnomethodology (with origins in sociology). The latter approach (a rather unconventional way of studying intercultural communication), is the one to which the author commits herself. In accordance with the ethnomethodological notions of 'culture' and 'communication', the paper suggests that interlocutors are 'interlingually cultural' rather than 'engaged in an intercultural communication'.

1. Introduktion

Interkulturel kommunikation er et ungt forskningsområde. Det betyder ikke, at kultur som begreb ikke har været diskuteret førhen. Som den tyske lingvist Rehbein (1985) gør opmærksom på, blev der allerede i det 19. århundrede talt om 'kultur' og 'kulturhistorie' inden for antropologi, etnologi og kunsthistorie (Klemm 1843 og Tylor 1871). På det tidspunkt opstod velsagtens også den første skitse til en 'kulturvidenskab' (Tylor 1871). Derefter fulgte forskellige kulturteorier af antropologer og etnologer som Boas (1911), Kluckhohn (1951), Malinowski (1945). Også lingvister som Sapir (1921) og Whorf (1956) forskede i 'kulturer', men man må konstatere, at ingen af de tidlige arbejder med kultur har beskæftiget sig konkret med interkulturel kommunikation, som generelt forstås som kommunikation mellem kulturer.

Man startede med at forske inden for det interkulturelle forskningsområde i Nordamerika.¹ Først senere blev forskere i Europa interesseret. I 1970'erne publiceres den første faglitteratur på området (Bodemann & Ostow 1975, Dyhr 1975, Godard 1977, Gumperz et al. 1979). Mængden af litteratur stiger i 1980'erne (Casse & Deol 1987, Hofstede 1980, Knapp, Enninger & Knapp-Potthof 1987, Kohz 1982, Schubert 1984, 1985a, 1985b, 1986); og at dømme efter den stærkt stigende mængde af litteratur i 1990'erne (f.eks. Borden 1991, Brislin 1994, Carbaugh 1990, Clyne 1994, Dahl 1993, Dall 1994, Dodd

1995, Gudykunst & Young 1992, Jandt 1995, Samovar & Porter 1991, Scollon & Scollon 1995, Wieseman 1995, Wieseman & Koester 1993, Young 1996) og det store antal af symposier, konferencer o.lign.,² er interkulturel kommunikation blevet et særdeles populært forskningsområde.

Som de anførte eksempler på faglitteratur antyder, er interkulturel kommunikation ikke et felt, man umiddelbart kan relatere til én bestemt forskningsdisciplin. Forskere inden for discipliner som psykologi, socialpsykologi, sociologi, etnografi, antropologi og lingvistik har arbejdet med aspekter af interkulturel kommunikation. I langt størstedelen af denne forskning tager man udgangspunkt i, at interaktørerne i interkulturel kommunikation har forskellige modersmål og tilhører forskellige kulturer. Men man har ingen fælles standard for, hvad interkulturel kommunikation er i snæver forstand. Som det vil fremgå af nedenstående, har man heller ikke nogle fælles standarder for, hvordan 'kultur' og 'kommunikation' skal defineres, og man har derfor ikke lagt sig fast på bestemte analysemetoder.

Jeg vil i det følgende ridse op, hvilken *kulturopfattelse*, hvilket *kommunikationsbegreb* og hvilke *analysemetoder*, der arbejdes med inden for to traditionelle retninger på området, nemlig hhv. *den interkulturelle kompetenceforskning* og *den etnografiske interkulturelle interaktionsforskning*. Jeg vil desuden skitsere en tredje retning: *etnometodologien* og den deraf afledte '*conversation analysis*' (CA).³ Jeg har ikke taget alle eksisterende retninger inden for forskningsområdet med, og jeg har for overskuelighedens skyld end ikke taget alle grene med inden for de retninger, som jeg har valgt at introducere her. Udvælgelsen er foretaget på baggrund af mit daglige arbejde på Institut for Sprog og Kommunikation på Odense Universitet, hvor jeg primært er stødt på de tre nævnte retninger i kollegers og studerendes arbejde.⁴

2. Interkulturel kompetenceforskning

Interkulturel kompetenceforskning er domineret af den funktionalistiske tradition.⁵ Man søger inden for denne retning at finde frem til nogle universelle årsagssammenhænge, som man kan bruge til at *forudsige*, hvordan personer fra bestemte 'kulturer' vil handle i bestemte situationer. Forskere i interkulturel kompetenceforskning søger at karakterisere nogle træk, d.v.s. ideer, normer og værdier, der er alment gældende for en bestemt fremmed 'kultur', og kontrastere dem med

alment gældende karakteristika, der er typiske for forskerens egen 'kultur'. Formålet med forskningen er at undersøge, hvilken kulturel *kompetence* individet skal have for at kunne handle adækvat i den fremmede kultur.

I dag er kompetenceforskningens mål at undersøge, hvilken kulturel kompetence individet skal være i besiddelse af, så det er i stand til at overskue og forstå den fremmede kultur, kunne begå sig i den sprogligt og at kunne udvise den rette adfærd i de rette situationer. (Jensen og Løngreen 1995: 18)

I den interkulturelle kompetence indgår tre aspekter, nemlig a) viden om den fremmede kultur (det kognitive aspekt), b) indlevelse i eller identifikation med den fremmede kultur (det affektive aspekt) og c) situationel kommunikativ færdighed (det kommunikative og adfærdsmæssige aspekt).

I interkulturel kompetenceforskning arbejdes der typisk med det klassiske antropologiske kulturbegreb, et kulturbegreb, der blev til i 1960'erne og som i øvrigt inden for moderne antropologi bliver stærkt kritiseret (Liep & Olwig 1994). Ved kultur forstod man fælles, delte forestillinger, værdier og betydninger. Man opfattede kultur som en *helhed*, der var blevet overleveret fra en generation til en anden.

Kultur – altså forestillingerne, værdierne, betydningerne – [blev] forstået som en overleveret, fælles og integreret helhed, et system, som alle samfundets medlemmer var socialiseret som bærere af. (Liep & Olwig 1994: 7)

Det fælles system determinerer verden for kulturbærerne eller samfundsmedlemmerne og styrer samtidig deres kulturelle værdier – som man i øvrigt mener, folk er ubevidste om. De er så at sige *kulturelt programmeret*. Kultur bliver opfattet som en homogen, afgrænset helhed, et såkaldt 'betydningsunivers' (ibid.: 7). Et sådant kulturelt bestemt betydningsunivers afviger fra andre betydningsuniverser, der ligeledes er kulturelt specifikke. Den klassiske antropologiske opfattelse af, hvad kultur er, er stærkt præget af kulturrelativisme:

Det samme element antager forskellige betydninger i forskellige kulturer, fordi det indgår i forskellige kontekster (og altså i

virkeligheden *ikke* er det samme element). For eksempel kan institutioner som 'familie' eller 'ægteskab', som vi kender fra vores egen kultur og derfor tror, vi ved, hvad drejer sig om, være forbundet med andre regler og værdier i andre kulturer. Kulturrelativisme fører let videre til antagelser om, at kulturer principielt er usammenlignelige og derfor 'lige gode'. De er bare forskellige. (Liep & Olwig 1994: 8)

Den homogene, afgrænsede helhed, som kultur altså er i det klassiske antropologiske begreb, bliver af mange forskere relateret til *nationen*.⁶ Faktisk mener man (jf. Liep & Olwig 1994), at det klassiske antropologiske kulturbegreb netop udsprang af det forrige århundredes tanker om nationen, d.v.s. staten dannet af et folk, der er forenet via deres sprog og kultur. Opfattelsen af kultur som en homogen helhed er *ideologisk* funderet, og den videreføres i den interkulturelle kompetenceforskning, hvor man definerer interkulturel kommunikation som *kommunikation mellem folk, der tilhører forskellige nationer*.

Kommunikation opfattes som en *lineær proces*: en afsender overfører en meddelelse til en modtager. I denne proces optræder der faktorer, der kan have forstyrrende indflydelse på overføringsmåden eller på meddelelsen. Hvis f.eks. afsender ikke er sig sin hensigt bevidst og ikke formår at udforme budskabet på en hensigtsmæssig måde, eller med andre ord ikke formår at kode budskabet rigtigt, vil modtageren ikke forstå dette. På den anden side vil utilstrækkelig motivation eller evne hos modtageren til at forstå budskabet være nok til at kommunikationen ikke lykkes eller meget hurtigt går i stå. Budskabet vil derfor ikke have den tilsigtede virkning hos modtager (Rasmussen & Jakobsen 1991).

Modellen er faktisk i udgangspunktet en *matematisk model* (Shannon 1948), der har følgende problemstilling: Hvor nøjagtig kan man overføre symboler ved kommunikation? – en model, der blev udviklet i forbindelse med udforskningen af telefonkommunikation (Hopper 1992). Afsenders budskab bliver pakket ind i små 'elektroner' (signaler), 'elektronerne' (signalerne) sendes ud på linien (kanalen) og modtages af modtager i den anden ende af røret. Modtager har selvsagt *ingen indflydelse på de 'elektroner'* som 'meddelelsen', 'svingningerne', er pakket ind i, og opfattelsen af modtager i kommunikationsmodellen er da også, at denne forholder sig passivt til budskabet.

Selvom talers ytringer ikke omdannes til små elektroniske pakker i andre sammenhænge, *appliceres modellen på beskrivelse af ikke-*

elektronisk kommunikation. Man antager, at modtager ikke har nogen indflydelse på det sagte, og at modtager i øvrigt handler i overensstemmelse med afsenders intentioner (hvis der vel at mærke ikke er kommet forstyrrelser på tråden). I en interkulturel kontekst betyder det, at en bærer af en nationalkultur *udformer et færdigt budskab* til en bærer af en anden nationalkultur. De respektive nationalkulturbærere har ingen indflydelse på hinandens ytringer.

Det forhold, at interaktørerne kommunikerer på tværs af det, som man definerer som kulturer, opfattes *ikke* som en *ressource*, altså som et middel, der kan anvendes i konstruktionen af en interaktion. Det forhold, at en interaktør, her specielt fremmedsprogsbrugeren, en *non-native speaker*, kan øse af to kilder, hhv. fremmedsproget og modersmålet, opfattes ikke som et plus, tværtimod. Hvis det i interaktionen tydeliggøres, at der kommunikeres på tværs af 'kulturer' som f.eks. når en *non-native speaker* anvender udtryk, der kan henføres til standarder og normer fra dennes modersmål, så opfattes det som *forstyrrende* for den vellykkede kommunikation. Kommunikation vil være vellykket, hvis den *non-native* nationalkulturbærer fuldstændig tilpasser sig de kulturelle, sociale, sproglige og kommunikative normer i samtalepartnerens modersmål – optimalt i en sådan grad, at modersmålstaleren, *native speaker*, ikke opdager, at denne taler med en *non-native speaker*.

I store dele af den funktionalistiske interkulturelle kompetenceforskning arbejder man ikke med 'naturlige' interkulturelle data. Faktisk arbejdes der ikke meget med selve kommunikationssituationen, men derimod med det, som man opfatter som '*målkulturens kerneelementer*' (Jensen & Løngreen 1995). Man analyserer samfundsorganiseringen, kulturbærernes verdensbillede, deres religion, forholdet mellem kønnene, men også sproglige realiseringer af magtforhold f.eks. i form af tiltale. På baggrund heraf opstiller man systematiseringer (*taksonomier*) for de beskrevne nationalkulturer, som man anvender til at opstille generelle retningslinier, som tillader en at *forudsige* på hvilke områder bærere af de respektive kulturer måtte have *problemer*, når de mødes i 'interkulturel kommunikation'. Sådan som kommunikationsprocessen opfattes i den interkulturelle kompetenceforskning (modtager har ingen indflydelse på budskabet på det interaktionelle plan) vil de forskelligheder, der er i de respektive nationalkulturer, kolliderer; det skader kommunikationen, hvis den ene part ikke forstår at tilpasse sig den anden i en sådan grad, at forskellig-

hederne i den interkulturelle kommunikationssituation stort set udviskes.

Forskere inden for den funktionalistiske tradition undlader altså at foretage analyser af reelle interaktioner med henblik på at afdække, om der er hold i antagelserne om specifikke problemer i interkulturelle interaktioner. Man savner med andre ord belæg for, at problemerne opfattes som sådanne af interaktørerne og ikke blot af analytikeren. Empirisk arbejder interkulturelle kompetenceforskere primært kvantitativt. Man anvender således fortrinsvis tests, eksperimenter og spørgeskemaundersøgelser.

3. Etnografisk og etnometodologisk interaktionsforskning

Den del af den etnografiske forskning, som jeg har valgt at beskrive nedenfor, har adskilligt til fælles med den etnometodologiske forskning i sin kultur-, men specielt i sin kommunikationsopfattelse, der er udpræget interaktionistisk. De største forskelle mellem de to retninger ligger i, hvad man ønsker at udforske, altså i forskningsgrenenes *projekt* og i den *metode*, man anvender til det formål.

Beskrivelsen af kulturbegrebet vil få størst vægt i introduktionen til den etnografiske interkulturelle interaktionsforskning, der er antropologisk funderet: antropologien er jo netop det forskningsområde, der lægger flest kræfter i diskussionen af kulturbegrebet og stiller spørgsmålet: hvad er kultur?

Det samme kan ikke siges om etnometodologien eller den deraf afledte CA. Faktisk har man her stort set ikke noget kulturbegreb, noget som jeg vil vende tilbage til i afsnittet om etnometodologi. Derfor vil jeg af de to begreber 'kultur' og 'kommunikation' lægge størst vægt på det sidste, og på hvordan kommunikation opfattes i henholdsvis etnometodologi og CA. Opfattelsen af kommunikation som 'interaktion', sådan som den er udviklet inden for etnometodologisk CA, har haft en del indflydelse på kommunikations-/interaktionsbegrebet generelt og dermed også på den etnografiske interkulturelle interaktionsforskning.

3.1. Etnografisk interaktionsforskning

Det kulturbegreb, der arbejdes med inden for den etnografiske interkulturelle kommunikationsforskning er udviklet som reaktion på den opfattelse af kultur, der er fremherskende inden for den funktionalistisk funderede kompetenceforskning.

Den amerikanske antropolog Clifford Geertz (1973) som har haft stor indflydelse på den etnografiske forskning, forholder sig i sine essays i *The Interpretation of Cultures* til forskellige kulturdefinitioner og kulturarbejder inden for antropologien. Når det gælder den funktionalistiske retning, mener han, at dens svaghed netop er antagelsen om, at kulturelle systemer determinerer verden og styrer værdier: at folk er kulturelt programmeret. For, som han gør opmærksom på, med et sådant statisk kulturbegreb kan man ikke forklare sociale forandringer (1973: 143). Geertz har et semiotisk syn på, hvad kultur er, idet han forklarer begrebet som *net af betydning, som individer spinder om sig selv*.

Believing, with Max Weber, that man is an animal suspended in webs of significance he himself has spun, I take culture to be those webs, and the analysis of it to be therefore not an experimental science in search of law but an interpretive one in search of meaning. It is explication I am after, ... (Geertz 1973: 5)

Opfattelsen af kultur som 'net af betydninger, som individer spinder om sig selv' må ikke forstås derhen, at kultur er et psykologisk fænomen eller noget, der kun har med personligheden eller kognitive strukturer at gøre. Tværtimod, mener Geertz, at *kultur er synlig*: 'Culture is public because meaning is' (ibid: 12) Det er i sociale handlinger (og naturligvis også i andre artefakter), at kulturelle former kommer til udtryk. Kultur består af *socialt etablerede strukturer af betydning* (ibid.) og kultur skal således søges i relationen mellem mennesker. Hertil hører naturligvis også menneskelige forhold eller sociale handlinger med symbolske dimensioner, så som kunst, religion, ideologi, videnskab, lov, moral og common-sense (ibid.: 30).

Som det ses, forekommer der at være *overlap mellem det sociale og det kulturelle* inden for antropologien (og dermed også i etnometodologien), ligesom det var tilfældet inden for den interkulturelle kompetenceforskning. Men man forsøger at adskille de to begreber. Den amerikanske antropolog Moerman (1996) definerer 'kultur' som viden, betydning, logik, forudsætninger og værdier; det 'sociale' er

samfundet, samfundets regler og den måde, vi behandler hinanden på. Geertz (1973) er af samme opfattelse:

Culture is the fabric of meaning in terms of which human beings interpret their experience and guide their action; social structure is the form that action takes, the actually existing network of social relations. Culture and social structure are then but different abstractions from the same phenomena. The one considers social action in respect to its meaning for those who carry it out, the other considers it in terms of its contribution to the functioning of some social system. (ibid.: 145)

Udover at kultur skal søges i relationen mellem mennesker, har kultur også at gøre med relationer på et andet plan. Geertz tager udgangspunkt i, at den kultur, der undersøges, er det fremmede, 'an unfamiliar universe of symbolic action' (ibid.: 24), det der adskiller sig fra det, man kender hjemmefra, fra ens egen kultur. Kultur er således også en '*analytisk implikation*' (Hastrup 1988), altså alt det ens egen kultur ikke er, og også i den forstand et system af relationer.

Denne form for kulturbeskrivelse, som repræsenteret ved Geertz, kan beskrives som fortolkende (hermeneutisk). Den prøver at tage højde for *kompleksiteten* i kulturen via 'thick descriptions', hvor individets værdier, roller, antagelser, holdninger og adfærdsmønstre beskrives, i modsætning til den 'snævert' beskrivende funktionalistisk baserede kompetenceforskning, der reducerer kultur til universelle træk som økonomi, køn o.lign. Et andet karakteristikum, der adskiller de to forskningsansatser, er det forhold, at den fortolkende kulturanalyse *ikke* foregiver at kunne *forudsige* bestemte individers specifikke handlinger:

It [cultural theory] is not, at least in the strict meaning of the term, predictive. The diagnostician doesn't predict measles; he decides that someone has them, or at the very most *anticipates* that someone is rather likely shortly to get them. (ibid.: 26)

Hvor den funktionalistisk funderede interkulturelle kompetenceforskning i sin ansats er *kontrastiv*, så er den hermeneutisk funderede etnografiske interkulturelle forskning i sit udgangspunkt *interaktiv* (Clyne 1994). Man undersøger og sammenligner diskurser mellem folk, der har forskellig kulturel/lingvistisk baggrund, og som interagerer

enten på et lingua franca⁷ eller på et af parternes modersmål. I den del af forskningen fokuseres på netop de *problemer*, som den interkulturelle kompetenceforskning forudsiger gennem sine kontrastive undersøgelser af *native* interaktioner. Forskeren interesserer sig mest for de tilfælde, hvor parterne misforstår hinanden, eller hvor der opstår andre problemer. Det skyldes, at forskeren via sådanne misforståelser kan identificere den viden, som en given kultur anvender, og som er vigtig for den kultur, ikke mindst fordi det er gennem således afdækkede forskelligheder, at en 'kultur' konstituerer sig som sådan, adskilt fra andre. Via sådanne problemer dukker altså *forskelle på 'kulturspecifik' viden* op til overfladen; de konfronteres i interaktionen, og analyseres og kontrasteres ad den vej af forskeren. Knapp & Knapp-Potthoff udtrykker det på følgende måde:

What is interesting as 'cultural' in linguistic analyses of intercultural communication are those properties of the shared knowledge of a social group which, because of their distinctiveness, cause or may cause trouble in interaction with members of another group. (Knapp & Knapp-Potthoff 1987: 5)

Faktisk er resultatet af mange konkrete analyser inden for etnografien, at man ved kontrasteringen af 'kulturer' får relateret disse til *nationen*, som det er tilfældet i den interkulturelle kompetenceforskning, omend man ikke anerkender nationen som kulturel enhed.

Den amerikanske antropolog John L. Gumperz er velsagtens den, der har haft størst indflydelse på den etnografiske retning. De mest kendte arbejder i Gumperz' store produktion er *The ethnography of communication* (Gumperz & Hymes 1972), *Cross-talk* (Gumperz, Jupp & Roberts 1979), *Discourse strategies* (1982a) og *Language and social identity* (1982b). Fælles for størstedelen af Gumperz' arbejder er, at han arbejder med *etniske* individer i interaktion med *native speakers* af engelsk. Udgangspunktet er endvidere disse etniske individers *sproglige variant* af det engelske, og hvordan denne bliver fortolket af *native speakers*. I *Discourse strategies* (1982a) undersøges anvendelsen af sproglige varianter som f.eks. Black English som en *diskursiv strategi*. Det drejer sig her om et kodeskifte, hvor den Black English talende skifter fra Standard English, som denne har talt med *native speakers* af denne variant, til Black English, som den talende anvender overfor andre personer, der tilhører den samme etniske gruppe som han eller

hun selv. Det drejer sig om en helt *bevidst* strategi med det formål at opnå en helt bestemt effekt hos sin(e) Standard hhv. Black English talende interaktionspartner(e).

I den del af Gumperz' forskning, der har spillet den største rolle i interkulturel forskning er der dog ikke tale om anvendelsen af en sproglig variant som en bevidst strategi, men om hvordan en *sproglig variant* (her: af engelsk) *medfører forståelsesproblemer*, der, hvis de akkumuleres, kan medføre en negativ stereotypisering af bestemte etniske (1979) og eller sociale (1982b) grupper.

Gumperz viser med sit arbejde, hvordan sociale, politiske og etniske forskelle påvirker interaktionen. Han viser ikke blot, at interaktionsparternes forskellige baggrunde fører til misforståelser, men forklarer desuden *hvorfor* dette er tilfældet. Til det formål arbejder Gumperz med fortolkninger, d.v.s. han undersøger, hvordan samtaleparterne *fortolker* hinandens ytringer o.lign. Og han viser, at parterne fortolker hinandens handlinger ved at benytte sig af *forskellige, sociale eller kulturelt specifikke konventioner*. Således kan interaktørerne have forskellige forventninger til:

- 1) situationen og til passende opførsel i situationen (det kan f.eks. være forskellige forventninger til rettigheder eller til, hvor høflig man skal være);
- 2) hvordan man strukturerer informationer eller argumenter i en samtale (det kan f.eks. være, hvad man skal sige direkte, og hvad man bare skal antyde eller sige indirekte);
- 3) måder at tale på (når vi interagerer, formulerer vi ikke blot et indhold, men også hvad vi mener om det indhold. Til det sidste bruges modalpartikler; desuden ofte paralingvistiske midler, så som intonation, tryk og rytme).

Gumperz opfatter kulturelt/socialt specifikke regler og normer som begrænsninger på en ytrings form og indhold. Hvis disse begrænsninger overskrides, kan det føre til forskelle i fortolkningen eller på anden måde få indflydelse på interaktionen.

Gumperz arbejder selv, og anbefaler andre at arbejde *etnografisk*, d.v.s. at analytikeren, for at kunne forstå og bedømme situationen fra interaktørernes perspektiv, skal indgå i en *deltagende observation*. Også kommunikationsetnografen skal nemlig vide, hvilke mål og forventninger deltagerne har, samtidig med at han skal iagttage, hvad der foregår. Det giver den praktiske viden, som kræves for at kunne

bestemme hvilke situationer, der er de bedste eksempler på det, som etnografen ønsker at analysere. Gumperz arbejder *kvalitativt* med empiriske data. Det vil sige, at han af sine data udvælger bestemte eksempler på verbal interaktion, som han så foretager en dybtgående analyse af. Han observerer, om interaktørerne forstår hinanden eller ej, elicerer i mange sammenhænge deltagerne fortolkninger af, hvad der foregår (ved at *interviewe* deltagerne), og slutter på baggrund heraf, hvilke antagelser og forventninger – sociale og/eller kulturelle – talerne må have for at handle, som de gør. Endvidere bestemmer han på empirisk vis, hvilken indflydelse lingvistiske midler, herunder paralingvistiske (såkaldte *contextualization cues*), har på fortolkningsprocessen.

Som tidligere nævnt har Gumperz' forskningsresultater haft stor indflydelse på den interkulturelle forskning. De udgør en stadig reference også for arbejder i interkulturel erhvervskommunikation, omend disse beskæftiger sig med data af en ganske anden type end dem, Gumperz arbejder med. Gumperz arbejder som allerede nævnt med *etniske minoritetsgrupper* i interaktion med engelske *native speakers* i Storbritannien og i USA, med henblik på at afdække et *reelt socialt problem*, sådan som interaktørerne ser det. Derudover arbejder han i den del af sin forskning, som også forskere og studerende i interkulturel erhvervskommunikation refererer til, med bestemte *speech events*⁸ – nemlig interviews (jobinterviews eller rådgivende interviews), hvor deltagerstrukturen gengiver en asymmetrisk magtstruktur under den lighed, der er på overfladen. Denne tilsyneladende lighed udgør 'a serious problem when the lesser communicator does not know the rules' (Gumperz & Cook-Gumperz 1982: 9). Reglerne går her på interaktørernes roller, d.v.s. retten til at tale og forpligtelsen til at svare; interviewereren vælger spørgsmålene, indleder de emner, der skal diskuteres, og evaluerer svarene. Den interviewede reagerer ved at svare og forventes ofte frivilligt at give nogle bestemte informationer. Men ud fra forventningerne til, hvordan et interview skal forløbe, er der grænser for, hvad man kan sige; hvad der kan siges bliver dog sjældent ekspliciteret (ibid.).

I interkulturel kommunikation er der imidlertid tale om en anden form for data, når det drejer sig om data af erhvervskommunikativ art, der vedrører *interaktioner mellem forretningsfolk* med forskellige modersmål, som f.eks. tysk og dansk. Her kan asymmetriske magtstrukturer naturligvis også gøre sig gældende, men de er af en

anden slags og er ikke altid så entydige som de førnævnte (jeg tænker her på de magtforhold, der hævdes at gøre sig gældende i en interaktion på tysk mellem en dansk *native speaker*, der er repræsentant for et moderselskab i Danmark og en tysk *native speaker*, som er repræsentant for et af selskabets datterselskaber i Tyskland. Eller blot en tysksproget forretningssamtale, hvor sælger er en tysk *native speaker* og køber dansk). Her er ikke tale om reelle sociale problemer, hvilket i givet fald kunne legitimere en sidestilling med Gumperz' resultater.

Desuden vælger Gumperz disse bestemte *speech events*, fordi interaktørerne er under *pres*. Det er situationer, hvor meget er afhængig af resultaterne (eksempelvis et job-interview). Meget kan naturligvis også være afhængig af resultatet af en forretningssamtale, men forretnings-samtaler – og ikke mindst 'interkulturelle' forretnings-samtaler – er *selvstændige situationer (speech events)*, hvor samtaleparterne har *andre forventninger* til, hvad der skal ske, hvem der stiller spørgsmål, hvem der svarer, hvem der indleder diskussionsemner og, hvad der kan blive talt om. Analyser af disse situationer kan ikke umiddelbart sidestilles med Gumperz' analyser.

Grunden til, at Gumperz vælger situationer, hvor samtaleparterne er under *pres*, er, at sådanne situationer, om nogen, vil vise, at samtaleparter med forskellig social eller kulturel baggrund fortolker hinandens ytringer ud fra deres respektive kulturspecifikke konventioner, hvilket jo er Gumperz' tese. Gumperz indrømmer, at sådanne forskellige konventioner ikke altid medfører problemer, som når parterne er velafbalanceret eller interagerer i rutinemæssige situationer, men det ændrer ikke noget ved, at de fortolker ytringerne ud fra deres egne konventioner. Det er dog diskutabelt, om man med Gumperz kan antage, at resultater fra specifikke *speech events* med *specifikke pragmatiske faktorer* og deraf følgende forventninger er *universelt gældende* for alle andre situationer. Man kunne jo faktisk antage, at samtaleparterne ikke fortolker situationen i henhold til deres egne konventioner, når de ikke synes at have interaktionelle problemer. Det kunne jo være, at det er andre faktorer i situationen, der udløser den af Gumperz beskrevne fortolkningsproces.

3.2. Etnometodologi⁹

Den ovenfor beskrevne etnografiske interaktionsforskning er forankret i antropologien, omend den som i Gumperz' arbejder berører samfunds-

mæssige og sociale problemer og dermed går ind på sociologiens område. Etnometodologien er omvendt en sociologisk funderet forskningsgren, som også anvendes til at gå ind i kulturelle problemstillinger.

Etnometodologien beskæftiger sig, som termen siger, med mennesket som medlem af et samfund og med den *common-sense*, der kendetegner dette samfund (eller gruppe eller kultur). Det kunne eksempelvis være en gruppe af nævninge, som etnometodologiens grundlægger, sociologen Harold Garfinkel, faktisk beskæftigede sig med som noget af det første (1974). Etnometodologien forsøger at finde frem til de *metoder*, d.v.s. de mekanismer og teknikker, som er relevante for disse medlemmer, her altså nævninge, når de producerer den sociale orden, der for dem selv, men også for udenforstående er *genkendelig som en bestemt social orden eller aktivitet*. Hvilke metoder anvender nævninge i deres arbejde, når de trækker sig tilbage for at rådslå? Nævninge sidder ikke bare og *er*; de *gør* noget, som gør dem til nævninge. De *gør* noget, der gør deres arbejde til nævningearbejde.

Etnometodologien opstod i slutningen af 1950erne/starten af 1960erne som reaktion på den traditionelle sociologi, især på Talcott Parsons strukturfunktionalistiske retning (ligesom Geertz på cirka samme tid reagerede på funktionalismen inden for antropologien). I denne del af sociologien betragtede man, og betragter stadig, kulturelle værdisystemer som noget, der er fastlagt på forhånd, noget som medlemmer af et givet samfund deler, og som er nedarvet fra tidligere generationer. Kulturen bestemmer altså, hvilken mening ord og regler har, og social orden kan forklares med, at det er noget, medlemmerne har lært. Et nævningearbejde er således et nævningearbejde, fordi nævningene har fået at vide, har lært, at sådan gør man, når man er nævning. Men, som Garfinkel argumenterer, mangler der i en sådan indfaldsvinkel en erkendelsesteoretisk sammenhæng mellem de generelt formulerede regler og værdier (de store kategorier 'ude i samfundet') på den ene side og den enestående situation, hvor 'medlemmer' handler, interagerer, på den anden. Ifølge Garfinkel skal disse generelle regler på en eller anden måde situeres, formidles i den aktuelle interaktion, for at være relevante for den givne handling. Dette er kun muligt, hvis interaktørerne fortolker reglerne *og* situationen og tillægger reglerne en betydning. Regler og normer for nævningearbejde får først betydning, bliver først relevante, når de mennesker, der udfører den form for arbejde, anvender dem.

Når interaktører anvender normative regler i bestemte situationer, så sker det ved hjælp af nogle bestemte metoder. For nævninges vedkommende kunne Garfinkel vise, at de havde en bestemt måde, de ræsonnerede på. Via disse metoder danner interaktørerne den sociale eller kulturelle virkelighed på *lokalt plan*, hvor den godkendes af alle parter, d.v.s. *intersubjektivt*.

Den 'sociale og kulturelle virkelighed' – hvad er så det?, kunne man med rette spørge. Hvilket *kulturbegreb* arbejdes der med i etnometodologien? Som nævnt i indledningen har etnometodologien faktisk ikke noget kulturbegreb i traditionel forstand, altså kultur betragtet som individers fælles tanker, handlinger, attituder, religion, etc. Etnometodologen ser på, hvad medlemmer af en given gruppe e.lign. *gør sammen*, og på det, der gør det, som medlemmerne foretager sig *genkendeligt* som en bestemt kulturel eller social orden. Hvis man skal udlede noget kulturbegreb af etnometodologiens projekt, så må det være, at kultur handler om relationer mellem mennesker (sml. 'intersubjektivitet', 'gøre sammen'). Kultur er ikke noget mentalt, usynligt, men relationelt og synligt. Kultur har samtidig med relationer at gøre på et andet plan. Kultur er en 'analytisk implikation' (se ovenfor). Man tager udgangspunkt i noget, der er 'genkendeligt', noget, der afviger fra noget andet, noget der kan beskrives og forklares.¹⁰

Etnometodologien beskæftiger sig altså med, hvordan interaktører i hverdagen og i fællesskab giver noget mening, idet den undersøger, hvilke metoder de anvender til at frembringe en meningsfuld social orden, som de i øvrigt tager for givet.¹¹ Som Bergmann gør opmærksom på, skal spørgsmålet om 'hvordan interaktører giver noget mening' heller ikke forstås snævert 'kognitivt':

Die etnometodologische Frage nach der Genese von sinnhafter Ordnung in der Alltagspraxis darf nicht 'kognitiv' verkürzt und auf die Frage beschränkt werden, wie der Sinn einer Handlung in der subjektiven Wahrnehmung der Beteiligten hervorgebracht wird. (Bergmann 1994: 5)

I etnometodologien drejer det sig tværtimod om, hvordan *interaktørerne indikerer og viser en given mening/betydning*. Om, hvordan interaktionsparterne afstemmer deres definitioner af den sociale og/eller kulturelle virkelighed. Interaktørerne inkorporerer deres definitioner i deres ytringer, og det hjælper interaktionspartneren til at forstå en given handling. Det vil med andre ord sige, at etnometodologien tager

udgangspunkt i, at interaktørerne anvender metoder i deres sociale handlinger, der gør, at selve handlingerne og handlingssituationen bliver forståelige, genkendelige og kan forklares (bliver 'accountable'; Garfinkel 1967)). Processen, som interaktørerne danner betydning i, er kendetegnet ved '*refleksivitet*'. Det vil sige, at en given handling kan forklares ud fra situationen, og omvendt, at situationen dannes og/eller bekræftes via den udførte handling (nævningearbejde er ikke blot nævningearbejde, fordi nogle udtrukne personer sidder på domhuset, men fordi disse mennesker gør noget specielt, anvender en bestemt metode).

3.2.1. Conversation Analysis (CA)

CA bygger på etnometodologien og dens opfattelse af, at kategorier skal situeres lokalt i interaktionen for at være relevante. CA sætter fokus på selve interaktionen, d.v.s. at CA-forskere sætter fokus på *medlemmernes viden om, hvordan samtaler organiseres*. CA går ud fra, at alle aspekter af sociale handlinger og interaktioner har nogle organisationsmønstre, hvis strukturelle kendetegn kan identificeres og således også analyseres og beskrives. CA-forskeren *rekonstruerer de organisationsmønstre og formelle mekanismer*, dvs. de (normative) metoder og teknikker, som interaktørerne anvender, hvorigennem de gør en ytring handlings- og meningsmæssig forståelig (hvad er det ved den måde, hvorpå en vittighed bliver fortalt, der gør den forståelig som en vittighed for hører? Hvad gør et job-interview til et job-interview, en forhandling til en forhandling, en konversation til en konversation?).¹² CA-forskere forsker altså i interaktionelle fænomener ved, at de prøver at vise, hvordan parterne i fællesskab systematiserer, arrangerer og organiserer deres interaktion i sted og tid.

CA forsøger at beskrive interaktionen 'indefra'. Det vil sige, at analytikerne ikke forklarer sociale begivenheder i interaktionen ud fra eksterne, forudgivne kategorier, men prøver at beskrive den som en enhed med en egen social form og proces, med en egen indre logik og dynamik. Dette har vidtrækkende konsekvenser: CA-forskeren inddrager helst ingen etnografiske informationer om interaktørerne i analysen. Hverken deres interesser, biografier, tanker eller følelser og heller ikke deres motiver eller intentioner med det, de gør.¹³ Analytikerens hovedinteresse ligger i at *opdage interaktionsstrukturer*, der er *uafhængige* af sådanne etnografisk-specifikke kendetegn ved

personer og situationer. Man kan sige, at han er interesseret i 'benet' og ikke i alt det, der hænger ved. CA søger derfor at udfiltrere nogle formelle principper i interaktionen, der ikke må bære præg af den specifikke kontekst, som de er udfiltreret af. Samtidig forsøger man at identificere og *beskrive de strukturelle kendetegn*, som den måde, hvorpå en interaktion – f.eks. vittighedsfortællingen eller forretningsforhandlingen – bliver gjort til noget specielt, og hvad den er karakteriseret ved.

Metodisk arbejdes der i CA med konversationer, der betragtes som grundformen af diverse interaktionsformer. Disse sidste er omvendt variationer af denne grundform. Man arbejder altså primært med talte data, der helst skal være såkaldte '*naturlige data*', d.v.s. data, der ikke er udløst af det forskningsarbejde, de senere skal blive en del af. Naturlige data er f.eks. samtaler, der også ville have fundet sted, selvom CA-forskeren ikke havde været interesseret i dem.

Samtalerne optages på kassette- eller videobånd, afhængig af om der er tale om telefonsamtaler eller *face-to-face*-samtaler. Man er interesseret i almindelige menneskers almindelige tale og ikke i lingvistens konstruerede eksempler (Psathas 1995). Ved at registrere interaktioner på den måde kan man dokumentere de resultater, man er kommet frem til, og man kan vende tilbage til dem og diskutere og/eller revidere sin opfattelse af, hvad der sker i de data.

Disse autentiske data forsøger analytikerens derefter at *transskribere omhyggeligt* for at kunne analysere og fortolke dem på videnskabelig vis.¹⁴ Det vil sige, at tilsyneladende ligegyldige detaljer, så som intonation, nystarter, fortaleser, pauser, afbrydelser, øh, eller ind- og udåndinger, der kan høres, fastholdes i data. Hvorfor nu det? Er CA da ikke primært interesseret i 'benet', d.v.s. metoden, teknikken, organisationen, systematiseringen og andre 'member resources'? Pointen er imidlertid, at alle mulige *små detaljer* kan vise sige at være *dele af den struktur*. Her søger man at følge maximen 'order at all points', der er formuleret af sociologen og grundlæggeren af CA, Harvey Sacks (1984). Det er analytikerens opgave at opdage, beskrive og analysere denne orden (*orderliness*), de formelle (normative) mekanismer, hvormed interaktionen organiseres, men analytikerens skal også kunne dokumentere i data, at denne orden er en størrelse, som interaktørerne reelt orienterer sig imod. Det vil med andre ord sige, at analytikerens i data skal kunne vise, hvor og på hvilken måde samtaleparterne i deres ytringer og handlinger orienterer sig mod de formelle (normative) principper.¹⁵

Aufgabe der Analyse ist es also, den prinzipiell indexikalen Charakter jedes Gesprächs (und jedes einzelnen Datenstücks) auszufiltern. Gleichzeitig sind diese formalen Mechanismen jedoch so zu konzeptualisieren, daß sie den Interagierenden Raum lassen für die Situierung und Kontextualisierung ihrer Äußerungen. (Bergmann 1994: 11)

Den orden, interaktørerne producerer, skal i CA forstås som resultatet af en metodisk løsning på et strukturelt problem; en løsning, der er tilvejebragt ved at organisere en interaktion socialt (Bergmann 1994).

Det er flere gange blevet nævnt, at et resultat skal kunne *dokumenteres* i data. Hvad vil det sige? Hvornår er der tale om dokumentation? Et strukturelt fænomen kan eksempelvis siges at være gyldigt dokumenteret, hvis det optræder flere gange i datamaterialet med samme funktion. En anden dokumentationsmåde kunne være at lede efter eksempler, der afviger fra det opdagede fænomen og så dokumentere, at interaktørerne selv behandler denne afvigelse som en afvigelse, f.eks. v.h.a. korrekturer o.lign. (Schegloff 1992 og Bergmann 1994). En tredje måde kunne være at anvende næste *speaker's* efterfølgende ytring som en gyldig dokumentation, idet denne via sin handling/ reaktion viser, hvordan den forudgående ytring kan opfattes, hvilken effekt, den har, og således hvordan næste *speaker* har valgt at definere den.

I CA's projekt (samtalekonstruktionen eller -organisationen, jf. ovenfor) ligger der, at CA opfatter tale som handling, som *aktion*. Aktionen er social, den foregår mellem mindst to parter, aktører, og er således intersubjektiv. I CA tager både taler og hører aktivt del i interaktionen. Hører spiller en væsentlig rolle i forståelsen af CA's opfattelse af, hvad interaktion er. Hører spiller nemlig ikke blot en rolle i den forstand, at *speaker* specifikt tilpasser sine ytringer til den, han taler til¹⁶. Hører spiller også en aktiv rolle i betydningsdannelsen i interaktionen, d.v.s. i hvad *speaker's* handling betyder, eller kommer til at betyde.

I de følgende eksempler fra den britiske pragmatiker Thomas' bog *Meaning in Interaction* (1995: 198) har hører en afgørende indflydelse på, om første ytring er et spørgsmål eller et tilbud om noget at drikke:

At breakfast in a hotel during a staff conference. The tea and coffee pots are on the table beside David:

David: Tea or coffee?

Jenny: Coffee, please.

Same setting as in the previous example:

David: Tea or coffee?

Francis: Yes please.

David: Coffee?

Francis: Thank you.

I CA er hører altså ikke passiv 'modtager' af et 'indpakket' budskab fra afsender, afsendt via en kanal. Her er faktisk slet ikke tale om forsendelser, men om en *fælles* – interaktiv – *udformning af en samtale* (interaktørerne er fælles om at lave pakken, for nu at blive i postafdelingen, og de ved, hvad der er i den pakke). Uden hørers aktive deltagelse er der ingen interaktion.

3.3. Etnometodologi/CA og 'interkulturel' kommunikation

Dele af forskningen inden for antropologien har ikke mindst i CA's og etnometodologiens barndom haft indflydelse på forskningsområdet (eksempelvis underviste socialantropologen Goffman på sociologisk institut ved det universitet i Kalifornien, hvor også Garfinkel arbejdede og hvor CA-grundlæggere som Sacks, Schegloff og Sudnow fik deres uddannelser (Psathas 1995)). Omvendt har CA også påvirket arbejdet inden for antropologien, specielt lingvistisk antropologi. Faktisk er en del af Gumperz' arbejde, ud over at være inspireret af den lingvistiske pragmatik, også influeret af etnometodologien (1982a; 1982b; 1990). Af andre kan nævnes Goodwin (1979, 1981, 1984), Bilmes (1996) og Moerman (1988 og 1996) – alle antropologer, der analyserer fremmedsproglige data, men i modsætning til Gumperz, data fra interaktioner mellem interaktører med samme modersmål, mellem 'kulturelle kolleger'.

Her i landet søges lignende arbejde gjort af lingvister (Steensig 1996, Kjærbeck 1996). Der arbejdes kontrastivt med tyrkiske data (Steensig) eller spansk-mexikanske samtaler (Kjærbeck), sammenlignet med danske samtaler. Det, der undersøges i sådanne arbejder er, hvilke

metoder og teknikker, altså hvilke organisationsmønstre og formelle mekanismer, de respektive interaktører anvender. Det undersøges, om disse normative metoder og teknikker adskiller sig fra hinanden i de dansk-sprogede og tyrkisk- eller mexikansk-sprogede samtaler.

Ud over studiet af denne form for interkulturel kommunikation anvendes etnometodologien og specielt CA også til at analysere selve det 'interkulturelle', det fremmedsprogede møde (Cuvelier & Rasmussen (1997), Day (1996), Firth (1991, 1996), Haegeman (1996), McIlvenny (1996), Rasmussen (1996a, 1996b) og Wagner (1996)). I modsætning til Gumperz, der ud fra fremmedsproglige interaktioner finder problemer, som kan føres tilbage til interaktørernes forskellige (national-)kulturelle baggrund, undersøges her, hvilke *metoder* interaktørerne anvender for at gøre deres ytringer handlings- og meningsmæssigt forståelige, og for at løse det principielle strukturelle problem, det er at organisere en (fremmedsproglig) interaktion. Man undersøger, hvordan interaktørerne laver, *organiserer*, en *interaktion*. Man undersøger, om interaktørerne anvender *specielle teknikker*, metoder, der gør deres interaktion til en 'interkulturel' interaktion, der eventuelt adskiller sig fra en ikke-interkulturel interaktion. En af de teknikker, der hidtil er blevet beskrevet, er den såkaldte 'normaliseringsteknik' (Cuvelier & Rasmussen 1997, Firth 1996, Rasmussen 1996b). Denne teknik betegnes som særdeles fremtrædende i interkulturel erhvervskommunikation, omend den ikke er specifik for interkulturelle interaktioner. Med 'normalisering' menes det forhold, at interaktørerne, f.eks. *native speakers*, ikke forholder sig til *non-native speaker's* grammatisk, idiomatisk eller udtalemæssigt 'ukorrekte' sprogbrug. Interaktørerne forholder sig ej heller til udtryksformer, som f.eks. tiltaleformer, der kan føres tilbage til forskellige sociokulturelle normer (Rasmussen 1996a, 1996b). I denne del af den interkulturelle forskning har man kunnet vise, at *native speakers*¹⁷ i stedet for anvender forskellige teknikker til at gøre det 'forkerte', d.v.s. det 'unormale', 'normalt'. I nedenstående eksempel anvender en tysk *native speaker* (B) en sådan teknik, idet han orienterer sig mod den funktion, som han antager, at den *non-native speaker's* (A) forudgående ytring har.

Gülle/gr/gram1997a

A: wie meinen sie ei eigentlich das: eh u u wir unsere pro[duk-te dan[davor verkaufen kann]¹⁸

hvordan mener De egentlig at vi kan sælge vores produkter til dandavor

B: *h also bevor ich: -wenn ich wenn ich von ihnen keine
exakten unterlagen bekomme

A: hm'

B: werde ich es überhaupt nicht tun
*altså hvis jeg ikke får nogle nøjagtige dokumenter af Dem vil jeg overhovedet ikke
gøre det*

A's ytring må siges at være grammatisk og idiomatisk 'ukorrekt' og i den forstand 'unormal' ('kann' samt vendingen 'unsere produkte dandavor verkaufen'). Men B gør ytringen 'normal', idet han forholder sig til den funktion, som A's ytring har. B giver således et svar på det, som han behandler som et spørgsmål om, under hvilke omstændigheder han vil *selge* A's produkter (og dermed overtage et agentur for A's firma).

Som nævnt ovenfor, er 'normaliseringsteknikker' ikke specifikke for interkulturel erhvervskommunikation, men de er massivt anvendt dér og betragtes i den forstand som kendetegnende for sådanne interaktioner.

Ud fra et etnometodologisk og konversationsanalytisk synspunkt ligger der et *paradoks* i begrebet 'interkulturel'. Det 'interkulturelle' møde undersøges i forhold til, hvordan aktører producerer det interkulturelle, d.v.s. viser, at de er '*interkulturelle*', eller som det ofte høres beskrevet 'deltager i en interkulturel kommunikation'. Set i et etnometodologisk og konversationsanalytisk perspektiv er den proces i sig selv *kulturel*. Kultur undersøges i forhold til, hvordan aktører forfatter kultur. Anvendelsen af en specifik kulturbetegnelse som f.eks. det ad hoc opfundne 'interkultur' kan principielt ikke legitimeres med, at aktørerne gør noget specielt. De gør nemlig også noget 'specielt' i andre kulturelle sammenhænge; det er netop derfor, de er 'kulturelle'. Men der er en pragmatisk faktor i disse data, der adskiller sig fra andre 'kulturelle' møder, nemlig det forhold, at interaktørerne har *forskellige modersmål*. Derfor kunne en kategori som '*interlingual kultur*' måske være anvendelig: Sproget hos medlemmer af bestemte sociale grupper kan i stor udstrækning ikke adskilles fra det kulturelle (hvad du siger, er afgørende for, om du er med i gruppen eller ej). I 'interlingual kultur' ændres dette delvist (Rasmussen 1996a, 1996b) i den forstand, at hvis en samtalepartner gør noget uventet, d.v.s. siger noget uventet, så medfører det ikke, at partneren ikke længere er med til at producere det interlingualt kulturelle – tværtimod: *Interaktørerne håndterer sådanne*

uventede sproglige handlinger ved at normalisere dem. Dette er kendetegnet for disse (typisk erhvervskommunikative) interaktioner: de håndterer uventede sproglige handlinger, de er *interlingualt kulturelle*.

Man lader interaktørerne definere, hvad en 'interlingual kulturel interaktion' er, i den forstand, at man antager, at interaktørerne ikke blot sidder der og er interlingualt kulturelle, sådan som forskere inden for den funktionalistiske tradition påstår, de gør. Interaktørerne gør noget, der gør dem til 'interlingualt kulturelle aktører' (som f.eks. ved håndteringen af uventede sproglige handlinger). Man forsøger derfor at beskrive interaktion indefra og ikke ud fra interaktionseksterne forklaringskategorier. Det er en meget ny måde at forsøge at beskrive 'interkulturel kommunikation' eller 'interlingual kultur' på, og der er derfor naturligvis meget at gøre endnu. Men metoden synes at åbne for meget interessante erkendelser, der vil ændre en hel del på de opfattelser, der har præget billedet i den 'interkulturelle' forskning hidtil.

*Institute of Language and Communication
Odense University
DK-5230 Odense M*

Appendix

Interkulturel kompetenceforskning	Etnografisk interkulturel interaktionsforskning	Etnometodologi/CA (i interkulturel kommunikation)
<p>overleveret fælles enhed af forestillinger, værdier, betydninger</p> <p>en kultur = en nation interkulturel kommunikation = kommunikation mellem repræsentanter for nationer</p> <p>linær proces: afsender overfører meddelelse til modtager via en kanal</p> <p>modtager er passiv</p> <p>spor af kommunikation på tværs af sprog/"kulturer" er ikke en ressource</p>	<p>relation mellem mennesker analytisk implikation kultur er synlig</p> <p>(en kultur = en nation) (interkulturel kommunikation = kommunikation mellem repræsentanter for nationer)</p> <p>sprog er handling interaktion strategier, mål, motiver</p>	<p>?? (relationer mellem mennesker, analytisk implikation, kultur er synlig)</p> <p>aktørerne danner sammen konteksten med deres handlinger</p> <p>såkaldt "interkulturel kommunikation" er også relationer mellem mennesker og i den forstand kultur</p> <p>interlingual kultur?</p> <p>kommunikation er social handling mellem mennesker</p> <p>hører er aktiv i definitionen af en aktions betydning intersubjektivitet</p> <p>spor af kommunikation på tværs af sprog/"kulturer" er en ressource</p>

K
O
M
M
U
N
I
K
A
T
I
O
N

Appendix

Interkulturel kompetenceforskning	Etnografisk interkulturel interaktionsforskning	Etnometodologi/CA (i interkulturel kommunikation)
<p>taxonomier til formidling</p> <p>forudsigelser</p> <p><i>learners'</i> interkulturelle kompetence: - viden om den fremmede kultur - identifikation med den fremmede kultur - kommunikativ og adfærdsmæssig færdighed</p>	<p>bl.a. interkulturelle aktører fortolker på baggrund af kulturspecifikke fortolkningsmåder</p> <p>lingvistisk, specielt paralingvistisk årsag til sociale problemer mellem etniske minoriteter og <i>native speakers</i></p>	<p>at opdage interaktionsstrukturer</p> <p>normative metoder og teknikker</p> <p>at finde ud af, om aktørerne orienterer sig mod "normen"</p> <p>("interkulturel" kommunikation: anvender tyrkere og danskere forskellige metoder? "<i>interlingual kultur</i>"; hvilke metoder anvender <i>native/homnaive speakers</i> til at strukturere deres interaktion og gør interaktionerne sig "<i>interlingualt kulturelle</i>" hermed?)</p> <p>(primært) kvalitativ optagede naturlige data transskription mikroanalyse af data</p>

P
R
O
J
E
K
T

M
E
T
O
D
E

kvalitativ
spørgeskema
test

Noter

1. Den nordamerikanske antropolog Gumperz arbejdede sprogligt empirisk som en af de første. I 1960'erne lavede han feltarbejde i Indien og i Norge.
2. I ELC's regi (The European Language Council) er der endvidere dannet en videnskabelig komité i *Intercultural Communication*.
3. Oversigt over områderne er vedlagt i appendiks.
4. Der har været en del forsøg på at kategorisere den igangværende forskning i 'interkulturel kommunikation', som f.eks. af Clyne (1994), der deler den op i hovedområderne: 'The Contrastive Approach', 'The Interlanguage Approach' og 'The Interactive Intercultural Approach'. Johnstone (1996) foretager en inddeling i 'Crosscultural', 'Intercultural' og 'Multicultural' og Jensen & Løngreen (1995), der stort set foretager samme inddeling som Johnstone, etiketterer forskningsretningerne i 'interkulturel kommunikation' som: 'Interkulturel kompetenceforskning', 'Pragmatisk, sprogetnografisk kommunikationsforskning' og den tyske 'diskursanalytiske forskning', som forfatterne selv bekender sig til. Jeg har ved etiketteringen primært ladet mig inspirere af Jensen & Løngreen.
5. Funktionalismen bygger på positivismen, der opstiller følgende krav for en given undersøgelses videnskabelige objektivitet: Validitet; undersøges dét, der er undersøgelsens formål? Reliabilitet; måles der entydigt og pålideligt? Repræsentativitet; er resultatet af undersøgelsen gyldigt for flere end de udvalgte undersøgelsesobjekter? (jf. Jensen & Løngreen 1995)
6. Williams (1981: 11) definerer således 'kultur' som 'the whole way of life of a distinct people'; Richards et al. (1985: 70) som et folks 'total set of beliefs, attitudes, customs, behaviour, social habits'. (Se endvidere Hofstede 1980, Casse & Deol 1987, Perrefort 1991, Perrefort 1992, Lustig & Koester 1993, Müller 1993, Brislin & Yoshida 1994).
7. En lingua franca samtale foregår på et sprog, som ingen af parterne har som modersmål. Det er altså en samtale mellem *non-native* og *non-native speakers* (Adler 1977, Bauer 1975, Kahane & Kahane 1976, Rasmussen 1993, Schuchardt 1909, Tagliavini 1932)
8. Gumperz har sammen med Hymes foreslået en metode til at finde ud af, hvad samtaleparter regner for at være en kommunikativ begivenhed ('communicative event'). Metoden går ud på at dissekere kommunikation i de komponenter, som den potentielt består af. Hertil anvendes et klassifikationssystem, en såkaldt *SPEAKING grid*, hvor hvert bogstav er en forkortelse for en komponent, der kan spille en rolle i kommunikationen.

S	setting	physical circumstances
	scene	subjective definition of an occasion
P	participants	speaker/sender/addressor
		hearer/receiver/audience/addressee
E	ends	purposes and goals
		outcomes
A	act sequence	message form and content
K	key	tone, manner

I	instrumentalities	channel (verbal, nonverbal, physical), forms of speech drawn from community repertoire
N	norms of interaction and interpretation	specific proprieties attached to speaking interpretation of norms within cultural belief system
G	genre	textual categories.
- (Hymes 1971)
- 'The SPEAKING grid can be used to discover a local (i.e. culturally relative) taxonomy of communicative 'units' that are 'in some recognizable way bounded or integral' (ibid.: 56).
9. Der foreligger en del kortere eller længere introduktioner til etnometodologien og CA, eksempelvis: Bergmann (1994), Bielefelder Soziologen (1980), Brinker & Sager (1989), Firth (1991), Goodwin & Heritage (1990), Henne & Rehbock (1982), Heritage (1984, 1987), Houtkoop-Steenstra (1987), Mey (1993), Nofsinger (1991), Psathas (1995).
  10. Som det ses, er der sammenfald med Geertz' kulturbegreb, når man således udleder kulturbegrebet af den måde, etnometodologen arbejder på. Men kulturbegrebet bliver ikke diskuteret som sådan inden for etnometodologien.
  11. Garfinkel (1974: 18) definerer selv etnometodologi som følger: 'It is an organizational study of a member's knowledge of his ordinary affairs, of his own organized enterprises, where that knowledge is treated by us as part of the same setting that it also makes orderable.'
  12. I CA beskæftiger man sig f.eks. med, hvordan samtaler organiseres i form af turtagning, parsekvenser og lignende. Man interesserer sig for, hvordan bestemte aktivitetstyper og interaktionssekvenser struktureres og organiseres: interviews, historiefortællinger, vittigheder, sladder, invitationer, klager, bebrejdelser, komplimenter, afvisninger, skænderier og latter. Man interesserer sig desuden for, hvordan den enkelte tur organiseres v.h.a. f.eks. hørersignaler, interjektioner, partikler, idiomatiske vendinger og ikke mindst intonation (paralingvistiske midler) samt mimik og gestik (ekstralingvistiske midler).
  13. Denne 'mangel' på interesse er af ren metodisk karakter og er ikke udtryk for, at forskeren principielt ikke interesserer sig for, hvor folk kommer fra, hvad de vil, etc.
  14. Den amerikanske sociolog og CA-forsker G. Jefferson har således udviklet et uhyre detaljeret transskriptionssystem, der anvendes i megen CA-forskning.
  15. En af de interaktionsstrukturer, man har 'opdaget', er beskrevet i turtagningssystemet: Hvem siger noget på hvilket tidspunkt i samtalen? Her viser aktørerne, at de er orienteret mod maximen eller normen: Én taler ad gangen.
  16. Det forhold kaldes i CA for 'recipient design'.

17. Også *non-native speakers* anvender normaliseringsteknikken i f.eks. *lingua franca* interaktioner (Rasmussen 1996b)
18. 'dandavor' er navnet (anonymiseret) på B's firma.

Bibliografi

- Adler, M. K. 1977. Pidgins, Creoles and *lingua francas*. Hamburg: Buske Verlag.
- Bauer, A. 1975. Die soziolinguistische Status- und Funktionsproblematik von Reduktionssprachen. (Forum Anglicum 6.) Bern: Lang.
- Bergmann, J. R. 1994. Ethnomethodologische Konversationsanalyse. I: Fritz, G. & F. Hundsnurscher. Handbuch der Dialoganalyse. Tübingen: Max Niemeyer.3-16.
- Bielefelder Soziologen, Arbeitsgruppe. 1980. Alltagswissen, Interaktion und gesellschaftliche Wirklichkeit 1-2. Braunschweig: Rowohlt.
- Bilmes, J. 1996. Problems and resources in analyzing Northern Thai conversation for English language readers. I: Wagner, J. (red.). Special issue of Journal of Pragmatics. Vol. 26.171-188.
- Boas, F. 1911. Handbook of American Indian Languages. Vol. 1. Washington: Government Printing Office.
- Bodemann, M. Y. & R. Ostow. 1975. *Lingua Franca* und Pseudo-Pidgin in der Bundesrepublik. Zeitschrift für Literaturwissenschaft und Linguistik 18.122-146.
- Borden, G. A. 1991. Cultural orientation. An approach to understanding intercultural communication. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall.
- Brinker, K. & S. F. Sager. 1989. Linguistische Gesprächsanalyse. Berlin: Erich Schmidt Verlag.
- Brislin, R. & T. Yoshida. 1994. Intercultural communication training. An introduction. Newbury Park, Calif.: Sage.
- Carbaugh, D. (red.). 1990. Cultural communication and intercultural contact. Hillsdale, N. J.: L. Erlbaum Associates.
- Casse, P. & S. P. S. Deol. 1987. Managing intercultural negotiations. Guidelines for trainers and negotiators. Washington, D. C.: SIETAR International.
- Clyne, M. 1994. Inter-cultural communication at work. Cultural values in discourse. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cuvelier, P. & Rasmussen, G. 1997. Intercultural communication: the use of available competence. Paper præsenteret på konference for Thematic Network Project in the Area of Languages ved The European Language Council. Université Charles de Gaulle, Lille, Frankrig.
- Dahl, Ø. 1993. Malagasy meanings. An interpretive approach to intercultural communication in Madagascar. Stavanger: Misjonshøgskolens forlag.
- Dall, W. J. 1994. Intercultural communication. An integrated perspective model. Odense: Odense Universitet.
- Day, D. 1996. Language as artifact in *lingua franca* communication. Paper præsenteret på konferencen Intercultural Communication and National Identity. Aalborg Universitet

- Dodd, C. H. 1995. Dynamics of intercultural communication. Dubuque, Iowa: W.C. Brown & Benchmark.
- Dyhr, M. 1975. Zur kontrastiven Sozio-Linguistik. Kopenhagener Beiträge zur Germanistischen Linguistik 6.26-43.
- Firth, A. 1991. Discourse at Work: Negotiating by Telex, Fax, and 'Phone'. Dissertation. Aalborg: Aalborg Universitet.
- Firth, A. 1996. The discursive accomplishment of normality: On '*lingua franca*' English and conversation analysis. I: I: Wagner, J. (red.). Special issue of Pragmatics Vol 26.237-258.
- Garfinkel, H. 1967. Studies in ethnomethodology. Englewood Cliffs, N. J.: Prentice-Hall.
- Garfinkel, H. 1974. The origins of the Term 'Ethnomethodology'. I: Turner, R. (red.). Ethnomethodology. Vancouver: Penguin.15-18
- Geertz, C. 1973. The interpretation of cultures. New York: Basic Books.
- Godard, D. 1977. Same setting, different norms: Phone call beginnings in France and the United States. Language in Society 6.209-219.
- Goodwin, C. 1979. The interactive construction of a sentence in natural conversation. I: Psathas, S. (red.). Everyday Language: Studies in Ethnomethodology. New York: Irvington Publication.
- Goodwin. 1981. Conversational Organization: Interaction Between Speakers and Hearers. New York: Academic Press.
- Goodwin. 1984. Notes on story structure and the organization of participation. I: Atkinson, J. M. & J. Heritage. Structures of Social Action. Cambridge: Cambridge University Press.225-246.
- Goodwin, C. & J. Heritage. 1990. Conversation Analysis. Annual Review of Anthropology 19.283-307.
- Gudykunst, W. B. & Y. K. Young. 1992. Communicating with strangers. An approach to intercultural communication. New York: McGraw-Hill.
- Gumperz, J. & D. Hymes. 1972. The ethnography of communication. Oxford: Blackwell.
- Gumperz, J. 1982a. Discourse strategies. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gumperz, J. 1982b. Language and social identity. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gumperz, J. 1992. Contextualization and understanding. I: Duranti, A. & C. Goodwin. Rethinking context: Language as an interactive phenomenon. Cambridge: Cambridge University Press.229-252.
- Gumperz, J. & J. Cook-Gumperz. 1982. Introduction I: Gumperz, J. (red.). Language and social identity. Cambridge, Cambridge University Press.1-21.
- Gumperz, J., T. C. Jupp & C. Roberts. 1979. Crosstalk. Cambridge: The National Centre for Industrial Language Training.
- Haegeman, P. 1996. Intercultural Communication Problems not so Intercultural After All?. Paper præsenteret på konferencen Intercultural Communication and National Identity. Aalborg Universitet.
- Hastrup, K. 1988. Kultur som analytisk begreb. I: Hauge, H. & H. Horstbøll (red.). Kulturbegrebets kulturhistorie. Århus: Aarhus Universitetsforlag.120-139.

- Henne, H. & H. Rehbock. 1982. *Einführung in die Gesprächsanalyse*. Berlin: Walter de Gruyter.
- Heritage, J. 1984. *Garfinkel and Ethnomethodology*. Cambridge: Polity Press.
- Heritage, J. 1987. *Ethnomethodology*. I: Giddens, A. & J. H. Turner (red.). *Social Theory Today*. Cambridge: Polity Press. 224-272.
- Hofstede, G. 1980. *Culture's consequences. International Differences in Work-Related Values*. Beverly Hills, Calif.: Sage Publications.
- Hopper, R. 1992. *Telephone conversation*. Indianapolis: Indiana University Press.
- Houtkoop-Steenstra, H. 1987. *Establishing Agreement. An analysis of proposal-acceptance sequences*. Dissertation. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.
- Hymes, D. 1971. *On communicative competence*. Philadelphia: University of Pennsylvania. Delvist publiceret i: Pride, J. B. & J. Holmes (red.). *Sociolinguistics*. 1972. Harmondsworth: Penguin Books. 269-293.
- Jandt, F. E. 1995. *Intercultural communication. An introduction*. Beverly Hills, Calif.: Sage.
- Jensen, I. & H. Løngreen. 1995. *En oversigt over interkulturel kommunikationsforskning*. I: Jensen, I. & H. Løngreen (red.). *Kultur og kommunikation. Interkulturel kommunikation i teori og praksis*. København: Samfundslitteratur. 13-51.
- Johnstone, B. 1996. *Communication in Multicultural Settings: Resources and Strategies for Affiliation and Identity*. Paper præsenteret på konferencen *Intercultural Communication and National Identity*. Aalborg Universitet.
- Kahane, H. & R. Kahane. 1976. *Lingua franca: The Story of a Term*. *Romance Philology* 30.
- Kjærbeck, S. 1996. *The Organization of Prefaces in Danish and Mexican Business Negotiations*. Paper præsenteret på konferencen *Intercultural Communication and National Identity*. Aalborg Universitet.
- Klemm, G. 1843. *Fantasie über ein Museum für die Culturgeschichte der Menschheit*. I: Schmitz, C. A. (red.). *Kultur*. Frankfurt/M.: Akademische Verlagsgesellschaft. 5-16.
- Kluckhohn, C. 1951. *The study of culture*. I: Learner, D. & H. D. Lasswell (red.). *The policy of sciences*: Stanford University Press. 86-101.
- Knapp, K. & A. Knapp-Potthoff. 1987. *Instead of an introduction: Conceptual issues in analyzing intercultural communication*. I: Knapp, K. & W. Enninger & A. Knapp-Potthoff (red.). *Analyzing Intercultural Communication*. Berlin: Mouton de Gruyter. 1-14.
- Knapp, K., W. Enninger & A. Knapp-Potthoff (red.). *Analyzing Intercultural Communication*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Kohz, A. 1982. *Linguistische Aspekte des Anredeverhaltens. Untersuchungen am Deutschen und Schwedischen*. (is Ehlich, K. & J. Rehbein (red.). *Kommunikation und Institution* 5.) Tübingen: Narr.
- Liep, J. & K. F. Olwig. 1994. *Kulturel kompleksitet*. I: Liep, J. & K. F. Olwig (red.). *Komplekse liv. Kulturel mangfoldighed i Danmark*. København: Akademisk Forlag. 7-21.
- Lustig, M. W. & J. Koester. 1993. *Intercultural competence. Interpersonal communication across cultures*. New York: Harper Collins.

- Malinowski, B. 1975 [1945]. *Eine wissenschaftliche Theorie der Kultur*. Frankfurt/M.: Suhrkamp.
- McIlvenny, P. 1996. *Crossing Cultures, Doing Genders, Reproducing Borders: The Performative Instabilities of 'Intercultural' Interactions*. Paper præsenteret på konferencen *Intercultural Communication and National Identity*. Aalborg Universitet.
- Mey, J. L. 1993. *Pragmatics. An introduction*. Oxford: Blackwell.
- Moerman, M. 1988. *Talking culture: Ethnography and conversation analysis*. Philadelphia: University Pennsylvania Press.
- Moerman, M. 1996. *The field of analyzing foreign language conversations*. I: Wagner, J. (red.). *Special issue of Journal of Pragmatics* Vol. 26. Amsterdam: Elsevier. 147-158.
- Müller, B. D. (red.) 1993. *Interkulturelle Wirtschaftskommunikation*. München: Judicium Verlag.
- Nofsinger, R. E. 1991. *Everyday conversation*. London: Sage.
- Parsons, T. 1937. *The structure of social action*. New York: The Free Press.
- Parsons, T. 1951. *The social system*. New York: The Free Press.
- Perrefort, M. 1991. *Le thème du boire et du manger dans la communication interculturelle: l'exemple franco-allemand*. *Les Langues Modernes* 2.73-84.
- Perrefort, M. 1992. *Le discours sur boire et manger: les récits de voyageurs sur l'Allemagne après 1870-71*. *Les Cahiers du Crehu* 1.31-38.
- Psathas, G. 1995. *Conversation Analysis. The Study of Talk-in-Interaction*. I: *Qualitative Research Methods* 35. Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications.
- Rasmussen, G. 1993. *Lingua franca – en forskningsberetning*. Merino 15. Odense: Center for Erhvervsproglige Studier, Odense Universitet.
- Rasmussen, G. 1996a. *Zur Kulturalität in interkulturellen interlingualen Gesprächen*. Dissertation. Odense Universitet.
- Rasmussen, G. 1996b. *Om normaliseringen af kulturelle specifika i 'interkulturel' kommunikation*. Paper præsenteret ved Ph.D.-forsvar på Odense Universitet.
- Rasmussen, G. & B. Le Fevre Jakobsen. 1991. *Model til beskrivelse af interkulturel kommunikation*. Merino 10. Odense: Center for Erhvervsproglige Studier, Odense Universitet.
- Rehbein, J. 1985. *Einführung in die interkulturelle Kommunikation*. I: Rehbein, J. (red.). *Interkulturelle Kommunikation*. Tübingen: Gunter Narr. 7-39.
- Richards, J. & J. Platt & H. Weber. 1985. *Longman's dictionary of applied linguistics*. Harlow: Longman.
- Sacks, H. 1984. *Notes on methodology*. I: Atkinson, J. M. & J. C. Heritage (red.). *Structures og social action*. Cambridge: Cambridge University Press. 21-27.
- Sapir, E. 1921. *Language*. New York: Harcourt, Brace & World.
- Samovar, L. A. & R. E. Porter. 1991. *Intercultural communication. A reader*. (6. oplag). Belmont, Calif.: Wadsworth.
- Schegloff, E. A. 1992. *Repair after next turn: The last structurally provided defense of intersubjectivity in conversation*. *Language* 53.361-382.

- Schubert, K. 1984. Att lära ut kommunikativa regler: nordiska tilltalsvanor i tysk perspektiv. I: Hyltenstam, K. & K. Maandi (red.). *Nordens språk som mål-språk. Forskning och undervisning.* Stockholm: Institutionen för Lingvistik, Stockholms Universitet. 141-152.
- Schubert, K. 1985a. Wie fängt man ein Gespräch an?. I: Pieper, U. & G. Stickel (red.). *Studia Linguistica Diachronica et Synchronica.* Werner Winter Sexagenario Anno MCMLXXXIII. Berlin: Mouton. 769-777.
- Schubert, K. 1985b. Ist Höflichkeit ungrammatisch? I: Akten des 19. Linguistischen Kolloquiums, Vechta. Tübingen: Niemeyer. 151-162.
- Schubert, K. 1986. Fremde Sprachen – fremde Situationen: Personendeixis im Sprachunterricht. I: Kuhlwein, W. *Neue Entwicklungen der angewandten Linguistik.* Tübingen: Narr. 106-108.
- Schuchardt, H. 1909. Die Lingua franca. *Zeitschrift für romanische Philologie* 33. 441-461.
- Scollon, R. & S. W. Scollon. 1995. *Intercultural communication. A discourse approach.* Oxford: Blackwell.
- Shannon, C. E. 1948. A mathematical theory of communication. *The Bell System Technical Journal* 27. 379-423.
- Steensig, J. 1996. 'Responsivity' – an Interculturally Relevant Factor in Conversations? Paper præsenteret på konferencen *Intercultural Communication and National Identity.* Aalborg Universitet.
- Tagliavini, C. 1932. *Franca, Lingua.* Enciclopedia Italiana. Rom: Istituto della Enciclopedia Italiana.
- Thomas, J. 1995. *Meaning in interaction: an introduction to pragmatics.* London: Longman.
- Tylor, E. B. 1970. *Religion in primitive culture.* Gloucester, Mass: Smith. [1871. *Primitive Culture.* London: Murray]
- Wagner, J. 1996. Foreign language acquisition through interaction – A critical review of research on conversational adjustments. Special issue of *Journal of Pragmatics* 26. 215-235.
- Whorf, B. L. 1969. *Language, Thought and Reality.* Ed. Caroll, J. B. Cambridge, Mass.: MIT Press. [1956].
- Wieseman, R. L. 1995. *Intercultural communication theory.* Beverly Hills, Calif.: Sage.
- Williams, R. 1981. *Culture.* Glasgow: Fontana.
- Wiseman, R. L. & J. Koester. 1993. *Intercultural communication competence.* London: Sage.
- Young, R. E. 1996. *Intercultural communication. Pragmatics, genealogy, deconstruction.* Clevedon: Multilingual Matters.